

ВИВЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ, РОЗВИТОК МУЗЕЙНИЦТВА І НАУКОВОГО ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА ПІВНІЧНО–ДНІПРОВСЬКОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ

УДК 902:908(477.51):930.253(Підоплічко)

Тетяна БРЯЗКАЛО
(Київ)

Документи з історії археологічних розкопок стоянки у с. Мізин в особовому фонді академіка Івана Григоровича Підоплічка

Документи особових фондів по праву вважаються однією з найбільших інформативних груп історичних джерел. Порівняно з документами, зосередженими у фондах організацій, підприємств, установ і таких, що відображають, головним чином, науково-технічну діяльність, документи особових фондів сприяють порозумінню вибору того чи іншого варіанту рішень, розкривають джерела виникнення наукових ідей, інженерних і проектних задумів, допомагають проникнути у “творчу лабораторію” видатних діячів науки і техніки.

Окрім того, документи особових фондів також характеризують стан тієї галузі науки і техніки, значний внесок до якої зробив діяч науки і техніки. Ці документи відображають усю різноманітність сфер діяльності й інтересів видатних діячів науки і техніки, основні етапи їх життєдіяльності, формування їх як особистостей.

Одним із унікальних особових фондів, що зберігається в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (ІА НБУВ) є особовий фонд 139 академіка Івана Григоровича Підоплічка, що включає 1363 справи, які об'єднані в 5 описів. Завдяки неординарності самого вченого документи фонду є унікальними та цінними, важливою інформаційною базою для вивчення не лише особистості вченого, але й низки галузей науки: зоології, палеозоології, археології, етнографії тощо.

Підоплічко Іван Григорович (1905–1975) – зоолог, палеонтолог, археолог, доктор біологічних наук, професор, академік

АН УРСР, директор Центрального науково-природничого музею АН УРСР, Заслужений діяч науки і техніки народився в багатодітній селянській родині. Але природний талант, наполегливість, завзятість і неймовірна працьовитість, дали змогу звичайному юнакові з Черкащини зайняти гідне місце серед когорти відомих учених [1].

Поряд зі своєю головною спеціальністю і захопленням всього життя – зоологією, Іван Григорович ще з юних літ захопився археологічними розкопками, пошуками закам'янілих решток тварин тощо. Працюючи в академічних інститутах, поряд із науково-дослідною, педагогічною, видавничою, громадською діяльністю Іван Григорович багато часу й завзяття приділяв експедиційній діяльності. Маршрути експедицій, у яких він приймав участь, простягалися різними регіонами Радянського Союзу – від Кавказу до Молдавії й до гирла р. Єнісей тощо. Завдяки організованості вченого, повазі до порядку, особливо в усьому, що стосувалося документації, можна сказати навіть певній педантичності, на сьогодні в особовому фонді зберігається значний масив документів, які характеризують експедиційну діяльність ученого. Серед них – понад 40 щоденників і записів, а також світлини, які досить широко висвітлюють участь Івана Григоровича та його колег у археологічних розкопках на території України [2].

За своє життя Іван Григорович здійснив понад 100 експедицій, відкрив багато давніх стоянок у різних регіонах (Чулатов, Гонці, Новгород-Сіверський, Добранічівка й інші), здійснив їх дослідження та аналіз знахідок.

Окремої уваги заслуговує низка документів присвячених дослідженню Мізинської пізньопалеолітичної стоянки.

Мізинська стоянка – одна з найвидатніших пізньопалеолітичних пам'яток Європи. Відкрита у 1907 р. та досліджувалася Ф. Вовком із 1908 р. Розташована в с. Мізин Коропського району Чернігівської обл. на правому березі р. Десна. Тут, на схилі балки в лесові, на глибині біля 1,5–3 м, було досліджено кілька господарсько-побутових комплексів, які включали стаціонарні житла з мамонтових кісток, ями-сховища, виробничі центри й вогнища на загальній площі понад 1 тис. м². Дослідження стоянки періодично тривали протягом першої половини ХХ ст.

На початку 30-х років ХХ ст. Іван Григорович приймав активну участь у археологічних експедиціях, які організував академічний Інститут зоології та біології*. Серед документів того періоду цікавими є схема розкопок, датована 1930 р. [3]. У фонді також зберігся щоденник розкопок у Новгороді-Сіверському та Мізині, датований жовтнем 1933 р. [4]. Це зшиток окремих аркушів, що містять записи І.Г. Підоплічка про польові дослідження розкопки стоянки, перелік знахідок, а також план-схему, із зазначенням пластів ґрунту і розташуванням значних скупчень кісток. Цікавим є документ – акт, складений І.Г. Підоплічком, датований 8 вересням 1938 р., який свідчить про передачу кількох археологічних знахідок зі стоянок Чулатів і Мізин на зберігання до Чернігівського музею [5].

На початку 50-х років ХХ ст. Інститутом археології АН УРСР було організовано низку експедицій для ретельного та детального вивчення Мізинської стоянки. Очолював експедиції заступник директора з наукової роботи, археолог Іван Шовкопляс. Серед епістолярної спадщини Івана Григоровича Підоплічка відклалися листи І.Г. Шовко-

---

* Інститут зоології та біології створений за постановою Президії ВУАН від 13 лютого 1934 р., перейменований в Інститут зоології в 1938 р.

ляса. Це 28 листів за 1952–1967 р. – потужний інформаційний блок, що містить інформацію не лише про початок і хід археологічних робіт, результати розкопок, опис знахідок тощо, але й особистісне ставлення керівників і простих членів експедиції, їх взаємостосунки [6]. Серед документів відклалися перелік знахідок із Мізинської стоянки (1957 р.), ескізи малюнків реконструйованих жител (1956 р.) тощо.

Цінними є світлини з Мізинської експедиції, які були вміщені до альбому, подарованого Івану Григоровичу співробітниками відділу палеозоології Інституту зоології АН УРСР. Це альбом є унікальним, оскільки містить фотознімки всіх співробітників відділу палеозоології, а також низку фотографій із різних експедицій, у який брали участь співробітники і Іван Григорович особисто. Біля десяти фотознімків присвячені розкопкам у с. Мізин, датовані 1955 роком.

Згодом, за результатами кропіткої роботи, аналізу та дослідження стоянки вийшла низка робіт, серед яких фундаментальна монографія І.Г. Шовкопляса “Мезинская стоянка. К истории Среднеднепровского бассейна в позднепалеолитическую эпоху”. Також спільні статті І.Г. Підоплічка і І.Г. Шовкопляса “Поздний палеолит Украинского полесья” (1960) [7], “Палеолит Украинского полесья” (1961) [8], у яких висвітлено результати роботи Мізинської експедиції. Машинопис цих статей з авторськими правками та помітками зберігаються в означеному фонді ІА НБУВ.

Слід зазначити, що незважаючи на невелику кількість присвячені Мізинській стоянці документів, які відклалися в особовому фонді Івана Григоровича Підоплічка, слід вказати на їх інформаційний потенціал для вивчення не лише особистості вченого та його діяльності, а також на їх унікальність як джерела з вивчення історії археологічних досліджень самої стоянки, її знахідок і реконструкції. Хронологічні межі документів, різноманітність їх складу і наповненість дають можливість відстежити дослідження Мізинської стоянки з 30-х до 50-х років ХХ ст., прослідкувати результати археологічних розкопок, відновити частковий каталог знахідок тощо.

Таким чином, документи особового фонду Івана Григоровича Підоплічка є інформативним джерелом з вивчення діяльності й біографії вченого, його внеску в науку, а також дають змогу відстежити певні події в науковому житті того часу, до яких був причетний вчений, реконструювати їх, детально вивчити та проаналізувати.

Джерела та література

1. *Брязкало Т.В.* Підоплічко Іван Григорович – визначний представник української зоологічної науки / Т.В. Брязкало // Дванадцята Всеукраїнська конференція молодих істориків освіти, науки і техніки та спеціалістів : Мат. конф., 20 травня 2007 р., м. Київ. – К., 2007. – С. 33–36.
2. *Брязкало Т.В.* Підоплічко Іван Григорович (1905-1975) - зоолог, палеонтолог, музеєзнавець / Т.В. Брязкало // Український вимір : Міжнародний збірник інформаційних, освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори. – Чернігів : ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2008. – Ч. 7. – С. 313–320.
3. Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, ф. 139, оп. 3, спр.176, арк. 1.
4. Там само, ф. 139, оп. 3, спр.167, арк. 27–30.
5. Там само, спр.171, арк. 1–2
6. Там само, ф. 139, оп. 4, спр. 575, арк.1–31.
7. Там само, оп. 1, спр. 28, арк. 1–19.
8. Там само, спр. 29, арк. 1–68

Брязкало Т.В. Документи з історії археологічних розкопок стоянки в с. Мізин в особовому фонді академіка Івана Григоровича Підоплічка

У статті проаналізовано документальний склад особового фонду 139 “Підоплічко Іван Григорович”, який зберігається в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, з метою виявлення документів що стосуються історії археологічних досліджень пізньопалеолітичної стоянки в с. Мізин. Здійснено аналіз наявних документів, наголошено на їх унікальності і цінності як джерела з історії вивчення дослідження Мізинської стоянки.

Ключові слова: палеоліт, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, документи особового походження, І.Г. Підоплічко, Інститут архівознавства.

Брязкало Т.В. Документы по истории археологических раскопок стоянки в с. Мизин в личном фонде академика Ивана Григорьевича Подопличко

В статье проанализированы документальный состав личного фонда 139 “Подопличко Иван Григорьевич”, который хранится в Институте архивоведения Национальной библиотеки Украины им. В.И. Вернадского, с целью выявления документов касающихся истории археологических исследований позднепалеолитической стоянки в с. Мизин. Осуществлен анализ имеющихся документов, отмечена их уникальности и ценности, как источника по истории изучения исследования Мизинской стоянки.

Ключевые слова: палеолит, Национальная библиотека Украины им. В.И. Вернадского, документы личного происхождения, И.Г. Подопличко, Институт архивоведения.

Bryazkalo T.V. Documents on the history of archaeological parking in the village Mizyn in personal fund academic Ivan Pidoplichko

The paper analyzes the documentary warehouse personnel Fund 139 “Pidoplichko Ivan Hryhorovych”, which is stored at the Institute of Archival Studies National Vernadsky Library of Ukraine, to identify documents relating to the history of archaeological research Late parking in the village. Mizyn. The analysis of available documents, emphasized their uniqueness and value as a source of history study research Mizyn Parking.

Key words: Paleolithic, National Vernadsky Library of Ukraine, documents, personal origin, I.H. Pidoplichko, Institute archival.

[надійшло до редакції: 04.12.2012 р.]

УДК 623.444-2(477)

Олександр КОБА
(Полтава)

Холодна зброя на території Північно-Дніпровського Лівобережжя наприкінці XV – в першій половині XVII ст.

Холодна зброї наприкінці XV ст. – в першій половині XVII ст. на території України є маловивченим питанням у зброєзнавчій науці.

У ході дослідження проаналізовані зібрання Національного історичного музею України (далі – НІМУ), Чернігівського історичного музею ім. В.В. Тарновського (далі – ЧІМ), краєзнавчих музеїв Путивля, Глухова, а також Полтави, зосібна музею Поля